
Jsou evropské jazyky ohroženy?

Jsou evropské jazyky ohroženy? Smíšené reakce na konferenci META-FORUM 2011

22. 6. 2011, autoři: Konsorcium META-NET, MFF UK rubrika: i-Forum informuje

Na mezinárodní konferenci META-FORUM, která se koná v Budapešti 27. a 28. června 2011, budou účastníci diskutovat o využití nejnovějších informačních technologií pro podporu evropské mnohonárodní a mnohojazyčné společnosti. META-FORUM se koná jako oficiální akce maďarského předsednictví EU. Kulturní a jazyková různorodost je významným rysem evropské integrace. V Evropě se při započítání regionálních jazyků mluví celkem asi 60 jazyky, z nichž 23 je úředních.

Objem informací poskytovaných občanům, obchodním partnerům, spotřebitelům a turistům roste velmi rychle a není jasné, jak podnikatelská sféra či veřejný sektor dokážou přeložit tak velké množství textů do 23 nebo dokonce 60 jazyků. Tento problém vynikne, spočítáme-li, kolika směry musíme překládat: pro 23 jazyků potřebujeme 506 párů a pro 60 jazyků dokonce 3540 párů, a to oběma směry. Jisté se ani pod tíhou těchto čísel nechceme vzdát naší jazykové různorodosti, ale otázkou je, za jakou cenu ji můžeme zachovat.

Evropská integrace ruší hranice mezi lidmi, zbožím a kapitálem. Internet dovoluje svobodnou výměnu informací v globálním měřítku. Lidský jazyk je dnes přitom jediný univerzální prostředek pro uchování a sdílení lidmi nabytých znalostí. Internetové stránky existují v mnoha jazycích; navíc je známo, že v poslední době podíl stránek psaných v jiných jazycích než angličtině roste velmi rychle. Jazyková bariéra je tak poslední hranicí, která omezuje volný pohyb myšlenek.

A nejen to: nedávná zpráva UNESCO o mnohojazyčnosti říká, že jazyk je nezastupitelný prostředek, kterým občané naplňují svá základní práva, jako je svoboda politického vyjádření, vzdělání a účasti na občanské společnosti.

Lidé začali využívat internetové komunikace a možností sociálních sítí k diskuzím o aktuálním společenském dění, udržitelném rozvoji a ekonomických a finančních reformách, demografickém vývoji a dalších tématech. Tyto diskuse jsou ovšem stále limitovány jazykovými bariérami. Pro úspěšný rozvoj evropské „elektronické demokracie“ je ovšem třeba jazykové bariéry odstranit.

K tomu mají sloužit právě jazykové technologie. Jazykové technologie jsou oblast informačních technologií, která se zabývá analýzou textů a mluveného slova. Jako příklad můžeme uvést automatický překlad mezi jazyky, který se v posledních letech vylepšil natolik, že jej nyní má dispozici každý uživatel internetu alespoň pro základní porozumění stránek napsaných v cizím jazyce.

Přesto je výzkum a vývoj v této oblasti stále příliš pomalý a roztržitý na to, aby vyřešil naše jazykové problémy včas. Z ekonomických důvodů je výzkum v této oblasti soustředěn na angličtinu, většina evropských jazyků se z technologického hlediska zkoumá nedostatečně a některé téměř vůbec. V tomto smyslu je budoucnost našich jazyků nejistá. Na konferenci META-FORUM 2011 budou zveřejněny výsledky studie, která podrobně zmapovala stav jazykových technologií pro 30 evropských jazyků. Tyto výsledky budou dostupné jako Bílá kniha evropských jazyků.

Na konferenci promluví vědci a výzkumníci z prestižních evropských výzkumných center, zástupci malých i velkých technologických firem, překladových agentur a dalších uživatelů jazykových technologií, členové jazykových komunit a zástupci státní správy zodpovědní za financování výzkumu, vývoje a inovací.

Konference je organizována projektem META-NET podporovaným Evropskou komisí. META-NET je evropská výzkumná síť excelence pokrývající 47 výzkumných center v 31 zemích. Tento projekt v současné době zakládá „Technologickou alianci pro mnohojazyčnou Evropu“, která bude sdružovat vědce a výzkumníky v oblasti jazykových technologií a výrobci i zákazníky tak, aby se významně mohlo zvýšit úsilí věnované výzkumu a inovacím v této oblasti.

Členy aliance je již dnes na 280 organizací ze 40 zemí. Zoran Stančič, zástupce generálního ředitele pro informační společnost a média při Evropské komisi, formuloval jasná očekávání: „Přesto, že jsme v Evropské unii téměř úplně zrušili fyzické hranice mezi zeměmi, mnoho bariér včetně té jazykové mezi nimi zůstává. Přístup k informacím v jazycích všech obyvatel je nutnou podmínkou ke zlepšení oběhu zboží a služeb a ke zrychlení tvorby společného digitálního trhu bez hranic o omezení. Pevně věřím, že Evropa může upevnit vedení v jazykových technologiích a přinést komplexní řešení těchto problémů evropské společnosti a ekonomiky. Jedinou cestou, jak toho dosáhnout, je však spojit síly a vytvořit partnerství mezi všemi zainteresovanými stranami. Obor jazykových technologií přitom musí mluvit jednotným jazykem, aby si zajistil odpovídající místo v budoucí struktuře evropského výzkumu a inovací.“

Účastníci konference META-FORUM budou diskutovat o dlouhodobých vizích a konkrétních plánech na prosazení této technologie do všech relevantních sfér průmyslu a společnosti. Ve třech pracovních skupinách a v rámci veřejného

dialogu expertů z více než 100 firem a výzkumných center formulovali své vize pro budoucí výzkum a aplikace jazykových technologií, které změní způsob práce i každodenního života. I o těchto vizích se bude v Budapešti diskutovat.

Společná vize v oboru jazykových technologií pak bude základem strategické výzkumné agendy, jejíž náčrt bude rovněž na konferenci představen. Hans Uszkoreit, koordinátor projektu META-NET, k tomu řekl: „Se správnou vizí do budoucna, se správnými partnery a výzkumnou agendou můžeme zajistit budoucnost evropských jazyků a konkurenceschopnost evropského průmyslu v klíčové oblasti technologického růstu. Cena pro daňového poplatníka přitom zřejmě nebude vyšší než příspěvek na 100 km nové dálnice.“

Budoucí plány na nasazení výzkumných sil a zdrojů zahrnují nejen vylepšený automatický překlad, ale i nové jazykové technologie pro začlenění do řady dalších aplikací. Jazykové technologie se přitom považují za klíčový prorůstový prvek v oblasti informačních technologií. Velké mezinárodní firmy jako Google, Microsoft, IBM a Nuance investovaly v této oblasti obrovské prostředky.

V Evropě existuje mnoho malých a středních podniků, které se specializují na nějaký aspekt aplikací nebo služeb využívajících jazykové technologie. Jazykové technologie umožňují lidem spolupracovat, učit se, obchodovat a sdílet znalosti a dovednosti bez ohledu na hranice a bez nutnosti mít expertní znalosti informačních technologií jako takových. Již dnes nás jazykové technologie doprovázejí při rutinních činnostech, například při psaní emailů nebo nákupu letenek. Automatické překlady webových stránek nám pomáhají při hledání informací na internetu, v textových editorech využíváme korektury pravopisu a gramatiky, můžeme ovládat mobilní telefony nebo audiopřehrávače v některých autech hlasem. Dostáváme doporučení „šitá na míru“ v online obchodech a posloucháme hlasové pokyny GPS navigace. V blízké budoucnosti budeme moci hlasem jako jedním z možných způsobů ovládat i počítače, domácí přístroje a v neposlední řadě snad i ony vysněné roboty-služebníky, na které netrpělivě čekáme v domácnostech i v práci.

Budeme si moci vyžádat informaci o čemkoli, co budeme potřebovat vědět, prakticky kdekoli a kdykoli tím, že si o ní řekneme. Podobně budeme schopni snadno požádat i o pomoc, budeme-li ji potřebovat. Odstranění komunikačních bariér mezi lidmi a technologiemi zcela určitě změní svět, ve kterém žijeme. Na konferenci META-FORUM budou pozvaní přednášející Thomas Hofmann z evropské centrály Google a Bran Boguraev z IBM USA mluvit o plánech na vývoj nových technologií ve svých firmách. Přední evropští výzkumníci přednesou příspěvky o nových výsledcích v oboru jazykových technologií a o některých nejnovějších objevech.

Zástupci uživatelů jazykových technologií, například odboru překladových služeb Evropské komise, firem Daimler, Vodafone a dalších promluví o výhodách aplikací jazykových technologií a přednesou i své požadavky na další vývoj v tomto oboru.

V úterý 28. června 2011 bude udělena „META-Prize,“ ocenění, které vyzdvihne důležité výzkumné výsledky, vyvinuté technologie nebo poskytované služby. Bude uděleno několik pečetí „META-Seal of Recognition“ za inovativní mnohojazyčné výrobky nebo služby. Výstava, která bude probíhat současně s přednáškami, představí výsledky výzkumných projektů podporovaných Evropskou komisí a výrobky a služby firem z oboru jazykových technologií. Dvě mnohonárodní země – Indie s jejími 19 úředními jazyky a Jihoafrická republika s 11 – již mají systematický program pro výzkum v oblasti jazykových technologií. Tyto programy budou rovněž předmětem přednášek a diskusí na konferenci META-FORUM, stejně jako nové programy Evropské komise a programy národní.

Na konferenci rovněž proběhnou dvě panelové diskuse o problémech mnohonárodních společností a o problémech malých evropských jazyků s nedostatečnými kapacitami a zdroji pro technologický výzkum. Jedním ze základních požadavků na rozvoj jazykových technologií a vývoje aplikací je dostatek jazykových dat, tj. textů a nahrávek mluveného jazyka včetně jejich jazykové analýzy. Další nutnou podmínkou je existence základních analytických nástrojů (software) pro každý jazyk.

Na budapešťském fóru bude představena nová služba pro sdílení a údržbu takových jazykových zdrojů, nazvaná META-SHARE, která umožní značné zjednodušení přípravných a experimentálních fází výzkumu a vývoje v tomto oboru. Existující jazyková data se velmi liší v závislosti na jazyce a typu zdroje, a to jak v kvalitě, tak v dostupném množství. Teprve již zmíněná „Bílá kniha evropských jazyků“, vytvořená v projektu META-NET, přinesla systematické zmapování existujících jazykových dat a základních nástrojů a pomůže tak v budoucnu cíleně zaměřit pozornost na mezery, které v oblasti jazykových zdrojů existují.

META-FORUM 2011 svým konáním a náplní dává na vědomí, že mezera mezi dostupnými jazykovými technologiemi pro „velké“ a „malé“ jazyky se stále zvětšuje bez ohledu na to, že existuje mnoho výzkumných programů na evropské i národní úrovni. Dosud však neexistuje žádný jednotný program pro tvorbu chybějících jazykových zdrojů a transfer technologií na všechny potřebné jazyky EU. Přitom existují silné důvody pro řešení problému jazykových technologií pomocí koordinovaného úsilí Evropské komise, členských států a průmyslu, které bude zahrnovat pomoc při podpoře malých jazyků kvůli vysokým nákladům na jednoho obyvatele, podporu transferu technologií mezi jazyky, vzájemnou využitelnost jazykových dat, nástrojů a služeb, a pomoc při řešení problémů plynoucích z toho, že jazykové hranice nerespektují hranice států. Evropa musí pomoci svým jazykům – které jsou součástí našeho kulturního dědictví a zaslouží si tedy jistotu existence i do budoucna – v přípravě na digitální éru.

Kontakt: Prof. Dr. Hans Uszkoreit Coordinator of META-NET META-NET

Office c/o DFKI Berlin

Alt-Moabit 91c

10559 Berlin,

Germany

Email: office@meta-net.eu

Email (ČR): hajic@ufal.mff.cuni.cz

Další informace: [META-NET](#) , [META-FORUM](#)

Tiskové zprávy a další materiály včetně této zprávy i v dalších jazycích: <http://www.meta-net.eu/media/meta-forum-2011/>

¹([UNESCO Director-General. Intersectoral mid-term strategy on languages and multilingualism. Paris, 2007](#)).